

Els noms dels carrers al segle XIX

Josep Vicenç Llaveró i Gurrea
Investigador

Tot caminant pel Lloret contemporani, passem per carrers i places amb noms molt variats, i sovint desconeixem l'origen d'aquestes denominacions. El nomenclàtor urbà de la vila, tal com el coneixem, prové en bona part del segle XIX. És el moment en què carrers i places seran designats de manera permanent per les autoritats municipals, responent a la necessitat d'identificar les vies que travessen la vila. Aquest treball és una aproximació als noms de carrers, places i altres vies, que permet veure l'evolució històrica d'una comunitat viva i en canvi constant.

La vila vella

El nucli poblacional de Lloret és el port, al marge oriental de la riera, que comença a agrupar habitants sobre el segle XIII. Lloret, al contrari que altres poblacions, no creixerà a l'entorn d'una església o castell, sinó que ho farà al recés de la torre de defensa i de la sortida al mar per la part del port. Aquests elements configuraran l'estructura de la vila medieval com a lloc de recolliment, defensa i intercanvi comercial i social, fins que es construeixin primer l'hospital a mitjans del segle XV i posteriorment l'església de Sant Romà, acabada el 1522. Un exemple de la centralitat del port és la crida als lloretencs per triar els síndics o representants de remences que han de negociar l'abolició dels mals usos. Són convocats a repic de campanes a la plaça del port el 1448.¹

Arran de l'edificació de l'església parroquial, el Lloret del segle XVI començarà a prendre forma. Es sap que ja existia un indret de la vila conegut com a Venècia² i quedaven ja definides les artèries principals d'una vila que s'obria a la modernitat. Per una banda, l'antic camí de Tossa travessa la vila, passa pel costat del temple de Sant Romà i continua en direcció a l'ermita de Santa Cristina. Aquest camí donarà nom al carrer de l'Església o d'en Daví, que esdevindrà el carrer Major i actualment el carrer de la Vila. L'altre, en perpendicular, sortirà de l'antiga pabordia (avui la fleca Marlès) en direcció a Sant Pere Salou i l'ermita de les Alegries. Amb aquestes vies s'anirà construint el traçat urbà de Lloret on, a finals del segle XVIII, ja és perfectament recognoscible bona part del plànol de la ciutat.

Els llocs referencials

A l'antigor, era freqüent que les poblacions s'ubiquessin al voltant de punts referencials com pous, torres o elements defensius, concessions del comú del poble (forn, carnisseria, taverna, l'indret on es feia la venda d'oli, etc.) i també de vies urbanes on vivien els prohoms i que, donada la seva importància social i econòmica, servien per donar nom als carrers. Abans del 1800, aquestes designacions ja existien clarament registrades en documents jurídics que han arribat

Mapa de la Villa de Lloret. Plànol del nucli urbà de Lloret de Mar realitzat per Salvador Ferrer i Mir. 1772.

Procedència: Fàbregas-Orench. Autor: Josep Maria Oliveras. ST 326.039.013

als nostres dies, com capbreus, compravenda de censals morts o herències, però podien canviar amb el temps, cosa que feia que es perdés la pista de quina era la seva veritable ubicació.

Quan Lloret entra al segle XIX, el padró d'habitants serà un registre de gran importància per conèixer la distribució dels veïns, juntament amb els diferents censos, la successiva realització dels quals serà ordenada per l'estat. Així, trobem censos electorals, de contribuents, de població o de llesves, que ens proporcionen molta informació que ens servirà per a conèixer el ritme de creixement de la vila.

Un cens datat el 1808, pocs dies abans que les forces napoleòniques escampades per la península deposessin el monarca borbó Ferran VII, permet veure no només les persones aptes per a l'ús de les armes, sinó la distribució dels noms dels carrers, alguns negocis i fàbriques del Lloret d'aquell moment:

Carrer de la Riera, d'en Macià, d'en Vilallonga, d'en Surís, Ortoy (Ortoll), dels Cavallers, d'en Ferreret, d'en Vaquer, de la Torre, de la Galera, de la Carnisseria, Cabanyes, Nou, d'en Parés, Riera, Droga, Cardoner, Llàmana, Lleó, Frigola, Tossa, Bató, Sureda, Bolanda, Baguera, Manchana, Maresme, del Turó, Pifrà (?), Pastora, Major, Llop, Hospital, Sant Pere, Corral, Sant Josep, Roger i Areny.

Al text s'assenyala que hi ha magatzems (entesos no només estrictament com a magatzems, sinó també com a tallers o botigues) majoritàriament a prop del port i que també hi ha dues fàbriques de filats, una al carrer Roger, propietat d'Agustí Cunill, i una segona ubicada a l'Areny, d'en Raimon Mataró.³

Un altre escrit complementa els noms de les vies anteriors.⁴

L'any 1815 es va procedir a fer la votació sobre si s'havia d'ampliar l'església de Sant Romà o construir-ne una de nova a dalt del Puig. Per majoria, va guanyar la segona opció. Però la nova església no es va construir i mai es sabrà com hauria

1 Arxiu Municipal de Girona (AMGi) – Fons: Col·lecció Ajuntament de Girona. Llibre del Sindicat Remença, f. 60v-61r. 15 de novembre de 1448. Consultable a internet, al web de l'Ajuntament de Girona, en aquesta adreça: http://www.girona.cat/sgdap/cat/recurs_remences.php

2 SAMLM – Fons Parròquia de Sant Romà. *Consueta de Mossèn Jaume Felip i Gibert*. 1592. CID: 401.000.2.4_056.544.003.

3 A l'*Anuario General del Comercio, de la Industria y de las profesiones; de la magistratura y la administración*. Ordenado por D. Luis Marty Caballero, Madrid, de 1863 (Biblioteca Nacional d'Espanya), indica que a Lloret hi ha una fàbrica de "(...) encajes de hilo de todas clases. Se admiten pedidos a todas partes. Doña Josefa Vilarrubí y Vilallonga." La confecció de blondes i randes tenia àmplia tradició a Lloret des del segle XVIII, una producció artesanal que s'incrementà amb el comerç atlàntic.

4 SAMLM – Fons Martínez-Passapera. *Apunts i anotacions històriques referides a Lloret*. CID: 510.000.310_066.159.001. De fet, és còpia manuscrita d'un text perdut, original de l'aleshores rector de Lloret, mossèn Joaquim Torramilans.

Carrer Sant Pere amb la Fonda del Comercio i la botiga de queviures El Barato. 1905 ca.

Procedència: SAMLM. Fons: Martínez-Planas. Autor: Emili Martínez i Passapera. ST 303.004.021

estat la projecció urbana de Lloret amb dos edificis de culte al nucli antic. La relació de carrers és la següent:

Hospital, Major, d'en Costa, de l'Emperador, d'en Xixà, dels Cavallers, de la Llúcia-Ferreret, d'en Sala, d'en Nan Janet, Abuyé, Nou, J. Andreu, Pau Cabreta, Droga, Passapera, d'en Faleta, de les Ben Lligades, d'en Cornellà, d'en Macayá, del Bufó, Venècia, plaça de la Fàbrica, d'en Roger, d'en Sureda, d'en Llagosta, d'en Vilarda, de la Vaquera (o Vaguera), de Sant Pere, de Sant Josep, de Dalt del Puig, de la Baixada de l'Areny, d'en Rols, d'en Taulina, del Costat de Dalt de Venècia i del Mar.

Sobre 1828, un cens de caps de família ens proporciona el següent nomenclàtor de carrers, tot separant la vila vella i l'església del barri de Venècia:

Carrer Rectoria, Hospital, Major a part a terra, del Pou, Nou, Major, cal Notari, d'en Comas, de Galera, d'en Ferrarets, d'en Cavaller, d'en Companó (o Companyó), d'en Guinart, d'en Xixà, de l'Emperador, prop de casa Vilallonga, del Fontanet, de Vilallonga, d'en Costa, Cantó, a l'altra part la Riera, Sant Pere, d'en Pla, d'en Valmanya (Balmanya), Sant Carles, darrere de la Rectoria, d'en Roger, Sant Josep, d'en Rabic, després del Puig.

I a la part de Venècia, hi havia: carrer d'en Ralet, Romà Botet, d'en Faleta, de l'Apotecari, d'en Garraus, de Casa'l Bufó, d'en Sureda, d'en Josep Domènech, de Joan Macià, d'en Cabanyas.

En un padró d'habitants anterior a aquest de caps de família, sobre els anys 1822 o 1825, ja hi surten els noms del santoral

que quedarien fixats al nomenclàtor de la vila a la zona de la vila vella i dels voltants de l'església. La disparitat de criteris a l'hora d'anomenar uns carrers amb renoms i malnoms per un costat, i fer servir noms trets del santoral per un altre, s'explicaria pel nivell de reconeixement i formalitat emprat en la documentació jurídica de l'Ajuntament i en el pes del costum, on les persones pesen més que els noms oficialitzats. Fins i tot, en el cens d'habitants hi ha marge per a noms curiosos, com *calle de las Guindas* o carrer dels Tigres.

De les llistes aquí exposades, hi ha noms que es repeteixen ja de bon principi, com els carrers de Sant Pere, Sant Josep, Sant Carles, Hospital o el carrer Major. Per en altres denominacions, es recorre a la veu popular: es fan servir renoms o, en un registre més formal, cognoms, i no es fan servir tant noms del santoral o d'un ofici determinat.

Dels noms d'alguns carrers se'n sap quelcom. Ferreret era el motiu que tenia el mestre d'aixa Sebastià Pujol. D'altres malnoms o renoms és més difícil descobrir sobre qui parlaven. Xixà, Faleta, Emperador, Garraus o Bufó són renoms que no han tingut una continuïtat en el temps i s'han perdut sense deixar més pistes sobre els seus portadors.

On els carrers tenen nom

A partir de la dècada dels anys 20 i 30 del s. XIX, els ajuntaments comencen a incorporar els canvis normatius emanats de l'estat i que afectaven les seves funcions. Enmig d'un ambient convuls políticament i social, Lloret accentua els seus lligams comercials i personals amb Amèrica, amb una activitat naviliera de gran transcendència i un fort ritme constructiu a les drassanes. Amb les incerteses d'aquest període i la necessitat d'ordenar les vies urbanes de la vila, es comença a veure la progressiva substitució dels noms referencials per noms provinents del santoral catòlic, que s'inicia per la vila vella, com s'ha assenyalat, i s'estendrà gradualment per la resta de la vila, tot i que no de manera tan profusa. S'hi troben noms i designacions d'origen no documentat (en són una prova els carrers Amics, Germanes, Sol, Lluna... a l'indret de l'Areny) i altres que recorden els establiments públics que hi havien existit, com el carrer de la Fàbrica, el carrer Hospital o el carrer de la Carnisseria.

Sobre per què es va triar el santoral per batejar carrers, només es poden fer suposicions. Cal entendre que l'esperit religiós i tradicional impregnava el dia a dia de Lloret, més encara en temps de migració a la recerca de fortuna i viatges comercials a Amèrica, i amb un clima de desestabilització econòmica i política quasi permanent. Encomanar-se a un sant o santa que vetllés per la salut i fortuna era habitual en les famílies lloretenques. No és estrany que algunes imatges religioses dominessin algunes façanes de les cases importants de determinades vies del centre de la vila, ja fos en forma de capelletes o fornícules tancades. Amb el pas del temps podien passar a anomenar el carrer en comptes del nom de persones que ja havien canviat d'habitatge o havien marxat a l'altra banda del món. Un exemple ben conegut és el carrer de Sant Elm que, del segle XVIII ençà, ha tingut una capelleta dedicada a aquest sant protector dels mariners. Altres sants tenen relació amb Barcelona, com Sant Oleguer i Santa Eulàlia, i fins i tot, l'advocació mariana de la Verge del Canal, vinculada al convent barceloní de Sant Sebastià.

Cases del carrer Sant Salvador. 1920 ca.

Procedència: SAMLM. Fons: Martínez-Planas. Autor: Emili Martínez i Passapera. ST 500.026.012

En definitiva, l'opció d'emprar el santoral resultava la més adequada per a designar de forma inequívoca i fixa els carrers, evitant d'aquesta manera confusions sobre els llinatges familiars, renoms o estatus social.

Amb tot, encara es preferia l'ordenació dels censos per números i barris. En una acta de l'Ajuntament de 1835, surten els electors i elegibles al consistori lloretenc. En alguns casos, al costat de la persona s'hi afegeix l'adreça. S'hi veuen (escrits en castellà) els carrers de Santa Cristina, de la Rectoria, travessia de la Rectoria, del Puig, Riera, Sant Carles, Alegres, Sant Josep, carrer del Carme, Albà, Sant Oleguer, Sant Isidre, etc. amb numeracions molt llargues pel costum de numerar segons cases i no carrers, que mostren el relatiu caos de carrers i numeracions que hi havia i que quedarà ordenat arran de sengles decrets oficials del governador civil provincial de 1858 i 1859 i que l'Ajuntament aplicarà lentament a partir de l'any 1860.

Així doncs, en sessió ordinària del 18 de juny s'hi llegeix:

"(...) el ayuntamiento, en vista de los diferentes precios que se presentan, acuerda se adopte como los más económicos los azulejos de medio palmo en cuadro para la numeración de las casas, su importe doce pesetas el ciento, y los de dos y medio palmo en cuadro para las calles su importe tres pesetas uno".

Molt probablement són aquelles plaques d'inspiració valenciana amb lletres blaves sobre fons blanc que van ser molt habituals als municipis catalans, algunes de les quals s'han conservat a la nostra vila.

La posada en pràctica del nou nomenclàtor urbà de la vila no havia de ser fàcil. A la dècada de 1830 encara s'anaven fortificant punts estratègics de Lloret, com el Puig, i hi havia

portals a la Riera o a l'Areny. La nova necessitat d'obrir espais i vies al centre i l'ampliació de l'edificació privada portarà a crear normes urbanístiques el darrer terç del segle. Noves inquietuds per la salut pública, la portada d'aigua potable i la neteja viària, comportaran que l'Ajuntament defineixi millor, urbanísticament, els carrers, places i camins de la vila. I ho farà promovent l'enderrocament d'elements ruïnosos de cases i velles construccions defensives i l'encerclament dels horts i camps que, de mica en mica, seran absorbits pel teixit urbà. Aquest fet, unit a les exigències de mantenir registres oficials acurats, afavorirà el fet de tenir correctament anomenats i amb numeració uniforme els carrers de la vila.⁵

És el moment en què alguns indrets comencen a tenir tal densitat de població que ja constitueixen veïnats pròpiament dits. El barri de Venècia guanyarà en pes demogràfic, en tant que la vila vella cedirà la seva importància al carrer de Sant Pere i el passeig de Mar, on el nou edifici de l'Ajuntament presidirà la part noble de la vila. El barri de les Tres Creus pren forma en la seva expansió cap a la Torre Lluànica, institució psiquiàtrica oberta l'any 1844. Aquest conjunt de cases de pescadors i terrassans rep el nom, molt probablement, de la tradicional processó de la Creu, que es feia cada 3 de maig, que pujava cap al castell de Sant Joan i un cop feta la benedicció del terme, partia de l'esmentat castell cap a Sant Quirze i cap la capella dels Sants Metges, tot acabant a l'església parroquial.⁶

El Lloret de finals del vuit-cents ja tenia perfilat el seu nomenclàtor viari amb una fesomia molt semblant al que hom pot veure avui dia al seu centre històric, i havia guanyat en complexitat, de tal forma que es demanava de senyalitzar correctament els diferents agrupaments de població. Així, queda recollida en un acord municipal de 1873 *"la necesidad de poner rótulos a las entradas de la población que indiquen el nombre de la calle, a saber uno en la de la Riera, otro en la Calle de S. Pedro y otro en la de Venecia para que sirva de gobierno a los forasteros que lleguen a la población por cualquiera de dichos puntos"*.

Els nous noms dels carrers de Lloret durant el segle XIX responen a l'intent de racionalitzar i endreçar l'espai urbà, que abandonava les velles formes de l'ús d'antropònims amb funció referencial, seguint les directrius de les institucions

Plaça i carrer de la Torre, avui carrer Cervantes, després d'un fort temporal. 1920 ca

Procedència: SAMLM. Fons: Martínez-Planas. Autor: Emili Martínez i Passapera. ST 303.017.001

⁵ Per a més informació, vegeu: PADILLA, Jordi. *Evolució urbana i edificació privada a Lloret de Mar de 1850 a 1915*. Ajuntament de Lloret de Mar, 2001.

⁶ SAMLM – Fons Parròquia de Sant Romà. *Consuetudina...*

municipals i estatals. A partir del segle següent, la denominació i canvi dels noms dels carrers, places i altres vies respondrà a raons ideològiques, polítiques i socials, i no tant d'arrelament d'una cultura secular amb el seu territori i la seva gent.

Quadre amb nomenclàtor actual i els seus noms antics

Nom actual	Noms antics amb grafia antiga	Noms antics amb grafia actualitzada	Any que es documenta	Observacions
(Miguel de) Cervantes, carrer de	-Nueva -Nueva de la Torre	-Carrer Nou -Carrer Nou de la Torre	c. 1820 c. 1868	
Agustí Font, passeig d'	-Rambla del Este	-Rambla de l'Est	c. 1873	A partir de 1894 s'hi van plantar til·lers, i per això se'l coneixia com a Passeig dels Til·lers. El fort temporal de 1915 els va fer desaparèixer.
Areny, carrer de l'	-den Trons, carrer	-Carrer d'en Trons	c. 1850	
Camprodon i Arrieta, passeig de	-Rambla de l'Oest	-Rambla de l'Oest	c. 1873	
Capità Coll i Sala, carrer del	-Amigos	-Carrer dels Amics	c. 1868	El 1939 quedaria fixat el nom actual. Només queden la travessia i el carreró dels Amics, respectivament.
Carne, plaça del	-Plaza del Pozo	-Plaça del Pou	c. 1868	
Carnisseria Vella, carrer de la	-Carniceria	-Carrer de la Carnisseria	c. 1820	
Carnisseria Vella, carrer de la	-Carniceria	-Carrer de la Carnisseria	c. 1808 i potser des del segle XVIII	La carnisseria era una concessió pública del comú de Lloret.
Emili Martínez Passapera, carrer d'	-Passapera -San Salvador	-Passapera -San Salvador	c. 1850 c. 1823	
Espanya, plaça d'	-Plaza -Plaza de la Constitución -Plaça de la República	-Plaça -Plaça de la Constitución -Plaça de la República	c. 1820 c. 1873 1931-1939	A partir de 1939 tindrà el seu nom actual.
Fàbrica, carrer de la	-Fàbrica, plassa de la Fàbrica, calle de	-Plaça de la Fàbrica -Carrer de la Fàbrica	c. 1815 c. 1853	Possiblement ja és esmentat el 1815 i suposadament era una fàbrica de filats. Torna a aparèixer com a carrer el 1853 i en el cens de 1868 hi posa que en aquest carrer hi ha una fàbrica de taps en els números 26 i 28, que és propietat de Francesc Campderà.
Hospital Vell, carrer de l'	-Ospital, -Hospital	-Carrer de l'Hospital	c. 1592 c. 1808	
Jacint Verdaguier, passeig de	-lo cantó (popular) ⁷ -del mar, carrer -del mar, paseo -acacias, paseo de las	-El Cantó -Carrer de Mar -Passeig de Mar -Passeig de les Acàcies	c. 1604 c. 1815 c. 1868 c. 1895	L'any 1868 hi havia el quarter dels carrabiners. L'actual nom es va donar el 1914.

Nom actual	Noms antics amb grafia antiga	Noms antics amb grafia actualitzada	Any que es documenta	Observacions
Josep Lluhi, carrer de	-Sant Bonaventura	-Carrer de Sant Bonaventura	c. 1868	Canviat a partir de 1904 per Josep Lluhi, a banda i banda de la carretera. A partir dels anys 80, el carrer que parteix de la carretera recupera l'antiga denominació.
Rector Coch, carrer del	-Alegres	-Carrer dels Alegres	c. 1835	El 1939 quedaria fixat el nom actual.
Romà Barnès, rambla de	-Plaza, calle de la	-Carrer de la Plaça	c. 1873	
Sant Antoni, carrer de	-den Matg (o Maig)	-Carrer d'en Maig	c. 1820	
Sant Baldiri, carrer de	-den Abuyé	-Carrer de n'Abuyé	c. 1820	
Sant Cristòfol, carrer de	-del Pou den Vaquer	-Carrer del pou d'en Vaquer	c. 1820	
Sant Jeroni, carrer de	-den Xixà	-Carrer d'en Xixà	c. 1820	
Sant Guerau, carrer de	-den Galera	-Carrer d'en Galera	c. 1820	
Sant Isidre, carrer de	-den Ortoy (o Ortoll)	-Carrer de n'Ortoy o Ortoll	c. 1820	
Sant Joan, carrer de	-den Vila-llonga	-Carrer d'en Vilallonga	c. 1820	
Sant Martí, carrer de	-den Caballer	-Carrer d'en Cavaller	c. 1820	
Sant Mateu, carrer de	-den Ferraret	-Carrer d'en Ferraret	c. 1820	
Sant Narcís, carrer de	-den Vaquer	-Carrer d'en Vaquer	c. 1820	
Sant Oleguer, carrer de	-den Costa	-Carrer d'en Costa	c. 1820	
Sant Tomàs, carrer de	-den Ceva	-Carrer d'en Ceba	c. 1820	
Santa Cristina, carrer de	-Portal de la Riera, carrer del	-Carrer del Portal de la Riera	c. 1850	Popularment conegut pel portal existent a tocar la riera, que va ser enderrocat el 1857.
Vila, carrer de la	-Mayor	-Carrer Major	c. 1808	
Vídues i Donzelles, carrer de les	-Viudas -Doncellas	-Carrer de les Vídues i Donzelles	c. 1868 c. 1868	Dos carrers contigus. El carrer Donzelles seria denominat Josep Gelats als anys 20 del segle passat i posteriorment, el 1939, s'hi afegiria el carrer de Vídues.

Fonts consultades

- SAMLM. Fons Ajuntament de Lloret de Mar. Padrans 1808, 1824, 1828 i 1868.
- SAMLM. Fons Ajuntament de Lloret de Mar. Plànol que fixa els límits de Marina a la Vila de Lloret. 1820. (CID: 100.001.0600._092.071.007).
- SAMLM. Fons Ajuntament de Lloret de Mar. Actes del Ple de la corporació: 13 de setembre de 1835, 18 de juny de 1860, 6 de març de 1873.
- SAMLM. Fons Martínez Passapera. Apunts i anotacions històriques referides a Lloret. 1815. (CID: 510.000.310_066.159.001).
- SAMLM. Fons Joaquim Coch i Camps. Plànol nucli urbà Lloret amb numeració de les famílies. 1850 circa. (CID: 699.025._066.537.006). ■

Placa de ceràmica del Carrer dels Perills al nucli antic de la població. 2017.

Autor: Vicenç Llaveró

7 SAMLM - Fons Ajuntament de Lloret de Mar. Subfons Universitat o Comú de Lloret. Venda. Eulàlia Travé, filla i hereva del difunt Josep Travé, mariner de Lloret i muller d'Esteve Puig, també mariner de dita vila, ven a la universitat dels habitants de la mateixa població representats pels jurats i síndics Pere Andreu, Pere Guinart i Jaume Aldrich, els seus drets sobre la carnisseria pública i un pati annex a la mateixa situats al carrer de Lo Cantó de Lloret, per un preu de 220 lliures barceloneses. Segueix època de les 220 lliures. Escrivà: Jaume Felip Gibert, rector de la parròquia de Lloret en funció de notari. 1604. CID: 100.001.0520._091.172.001. Tanmateix, podem llegir el següent a Butlletí Oficial de la Província de Girona (BOPG) (09/08/1854, pa. 6): "(...) un solar sita en la misma villa de Lloret y lugar nombrado antiguamente la Carbonera hoy día calle de Mar ó del Canto". No fa tant de temps, encara hi havia persones que empraven aquest antiquíssim topònim.